

Міністерство освіти і науки України
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Факультет «Образотворче мистецтво»
Кафедра графіки

ЗВІТ

Про результати педагогічної практики

Виконала магістрантка
1 курсу другого рівня вищої освіти
Спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
спеціалізації «Графіка»
стаціонарної форми навчання
Курина К.Р.

Керівник практики
доц. Іващенко О.В.

Харків 2020

Робочий план заняття
з дисципліни «Композиція» 2 курс 3 семестр
Тема практичного завдання
«Поняття ритму. Роль ритму у втілення задуму композиції.
Пошуки і виявлення ритмічних ситуацій у житті»
(8 годин)

Вид заняття	Кількість годин	Етапи виконання	Методичні вимоги
Лекція	2 години	Тема : «Поняття ритму. Роль ритму у втілення задуму композиції. Пошуки і виявлення ритмічних ситуацій у житті»	Визначити поняття ритму, як композиційної категорії. Ознайомитись з видами ритму, пластичного зв'язку та ритмічного повтору. Виявити роль ритму у втіленні задуму композиції.
Практичне заняття	2 години	Композиційні начерки з натури	У невеликому форматі виконуються тональні, площинні ескізи. Здійснюється пошук сюжету натюрморту , його смисловий стрижень. Вирішення великих мас.
Практичне заняття	4 години	Робота на форматі (50x70 см по більшій стороні)	Враховуючи попередні композиційні пошуки, виконати тональне рішення композиції. Завершення роботи

Міністерство культури України
Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації

ОКЗ «ХАРКІВСЬКЕ ХУДОЖНЄ УЧИЛИЩЕ»

Конспект лекції

з дисципліни «Композиція»

на тему: **«Поняття ритму. Роль ритму у втілення задуму композиції.**

Пошуки і виявлення ритмічних ситуацій у житті»

для учнів 2 курсу

спеціальності Образотворче мистецтво

Харків 2020

Зміст

1. Ритм – один з головних художніх засобів та важливих чинників композиції твору.....	4
2. Засоби побудови ритму у композиції.....	6
2.1 Правила передачі руху.....	7
2.2 Правила передачі спокою.....	8
Рекомендована література	
Список використаних джерел	
Ілюстративний матеріал	

1. Ритм – один з головних художніх засобів та важливих чинників композиції твору

Проблема вивчення ритму у мистецтві є однією з найважливіших, оскільки ритм не тільки здатен створити візуальний образ руху в картині, але є одним з головних художніх засобів та важливих чинників композиції твору. У живописі ритм складно досліджувати за допомогою методів точної науки через його багатомірність і варіативність, адже він проявляється і у формах, і у кольорах та їхніх нюансах, і не тільки знаходиться на площині полотна, але також сприймається в ілюзорній глибині простору зображення.

Науковцями визначено, що сутність ритму полягає у повторенні елементів за певною закономірністю. У живописі **ритм – це повторюваність елементів зображення, які мають певну спільну ознаку: форму, розмір, колір тощо.** Елементи, що повторюються, утворюють ритмічний ряд. Дослідники виокремили певні види прояву ритму. По-перше, повтори зображених фігур та предметів. Також співвідношення формату полотна і розмірів загальних мас, відношення загальних мас до менших форм. Чергування маленьких форм і деталей, а також плям певного кольору і тону (світлого і темного). М. Волков (1977) зауважив, що у ритмічні ряди також організовуються й окремі мазки та лінії, або штрихи

Ритм і симетрія часто розглядаються разом. І якщо ритм будується повторами за наявністю певної схожої ознаки, то симетрія (дзеркальна) утворюється розподілом на рівні за розміром частини і повторенням елементів у їхній тотожності (відповідно до осі). Ритм утворюється повторенням, яке не є тотожністю, а тільки наближенням, своєрідною варіацією, де елементи ритму поєднуються у ритмічні ряди. Також дослідники часто протиставляють ритм у картині симетрії і наводять приклад орнаменту, де зображення симетричне на відміну від живописного твору, який є асиметричним, побудованим за принципом ритму

Вивчення картин підтверджує, що як засіб гармонізації твору, як спосіб створення візуальної цілісності, ритм має широкий діапазон втілення і проявляється на всіх рівнях композиційної організації, він є невід'ємною частиною пластично-колірного втілення, тобто зображення (сміслові повтори також можуть бути виявлені, але вони все ж ґрунтуються на формах зображення). Зв'язок ритму із побудовою супідрядних відношень у картині втілюється у відповідності до композиційного центру, центру візуальної уваги, яких може бути декілька і які взаємодіють між собою, утворюючи супідрядний зв'язок, необхідний для втілення цілісності композиційної організації, а також трансляції смислів. Також додатково можемо відзначити і повторення форм, що мають схожу фактуру зображеного матеріалу та фактуру як спосіб накладання фарби, що також характеризуються варіативністю і часто взаємодіють із ритмікою накладання мазків.

2. Засоби побудови ритму у композиції

Ритм може бути заданий лініями, плямами світла і тіні, плямами кольору. Можна використовувати чергування однакових елементів композиції, наприклад фігур людей, їх рук або ніг. В результаті ритм може будуватися на контрастах об'ємів. Особлива роль відводиться ритму у творах народного і декоративно-прикладного мистецтва. Всі численні композиції різноманітних орнаментів побудовані на певному ритмічному чергуванні їх елементів. Ритм є однією з "чарівних паличок", за допомогою яких можна передати рух на площині

Ми живемо в світі, що постійно змінюється. У творах образотворчого мистецтва художники прагнуть відобразити перебіг часу. Рух в картині - виразник часу. На живописному полотні, фресці, в графічних малюнках та ілюстраціях звичайний рух сприймається нами у зв'язку з сюжетною ситуацією. Глибина явищ і людських характерів найяскравіше виявляється в конкретній дії, у русі. Навіть у таких жанрах, як портрет, пейзаж або натюрморт, дійсні художники прагнуть не просто відобразити, але наповнити зображення

динамікою, виразити його суть у дії, в ході певного періоду часу або навіть представити майбутнє. Динамічність сюжету може бути пов'язана не тільки з переміщенням яких-небудь об'єктів, але і з їх внутрішнім станом.

Твори мистецтва, в яких присутній рух, характеризують як динамічні. Ритм передає рух оскільки це пов'язано з особливістю нашого зору. Погляд, переходячи від одного образотворчого елемента до іншого, подібного, сам ніби бере участь в русі. Наприклад, коли ми дивимося на хвилі, переводячи погляд від однієї до іншої, створюється ілюзія їх руху

2.1 Правила передачі руху

правила передачі руху:

- якщо на картині використовуються одна або декілька діагональних ліній, то зображення здаватиметься динамічнішим;
- ефект руху можна створити, якщо залишити вільний простір перед рухомим об'єктом;
- для передачі руху слід вибирати певний його момент, який найяскравіше відображає характер руху, є його кульмінацією.

Окрім цього, зображення здаватиметься рухомим, якщо його частини відтворюють не один момент руху, а послідовні його фази.

Рух стає зрозумілим тільки тоді, коли ми розглядаємо твір в цілому, а не окремі моменти руху. Вільний простір перед рухомим об'єктом дає можливість в думках продовжити рух, ніби запрошує нас рухатися разом з ним. Підкреслити рух можна за допомогою наряду ліній малюнка. Відчуття руху можна досягти, якщо використовувати розмитий фон, неясні, нечіткі контури об'єктів на задньому плані. Велика кількість вертикальних або горизонтальних ліній фону може загальмувати рух. Зміна наряду руху може його прискорити або уповільнити

Особливість нашого зору полягає в тому, що ми читаємо текст зліва направо, і легше сприймається рух зліва направо, він здається швидшим.

2.2 Правила передачі спокою

Правило передачі спокою:

- якщо на картині відсутні діагональні напрями;
- якщо перед рухомим об'єктом немає вільного простору;
- якщо об'єкти зображені в спокійних (статичних) позах, немає кульмінації дії;
- якщо композиція є симетричною, урівноваженою або утворює прості геометричні схеми (трикутник, круг, овал, квадрат, прямокутник), то вона вважається статичною

Створюючи композицію, необхідно визначити, що буде головним в картині і як виділити це головне, тобто, сюжетно-композиційний центр, який часто також називають "смісловим центром" або "зоровим центром" картини. Звичайно, в сюжеті не все однаково важливо, і другорядні частини підкоряються головному. **Центр композиції включає сюжетну зав'язку, основну дію і головних дійових осіб.** Композиційний центр повинен, в першу чергу, привертати увагу. Центр виділяється освітленістю, кольором, укрупненням зображення, контрастами і іншими засобами.

Не тільки у творах живопису, але й у графіці, скульптурі, декоративному мистецтві, архітектурі виділяють композиційний центр. Наприклад, майстри Відродження вважали за краще, щоб композиційний центр співпадав з центром полотна. Розміщуючи головних героїв таким чином, художники хотіли підкреслити їх важливу роль, значущість для сюжету .

Розмір композиційного центра картини не повинен бути великим відносно формату картини, щоб не виступати з нього. Композиційний центр малого розміру поглинається в просторі великого формату. Тому хороша

композиція повинна бути побудована так, щоб розмір картини, головних і другорядних образів відповідав тільки даному формату художнього твору і не потребував зміни його при сприйманні глядачем картини.

Цілісність композиції картини не повинна порушуватися кількома рівнозначними композиційними центрами, якщо вони не виправдовують ідею твору. Цього потребує і специфіка здорового сприймання. Вона "полягає в тому, що органи зору в навколишній дійсності виділяють головне, те, на що ми звернули увагу. Це головне перебуває в центрі поля зору, сприймається воно чітко і з деталями. Інші предмети поля зору, що перебувають не в зоровому центрі, сприймаються узагальнено, без деталей"

Ритм не тільки виконує організуючу та естетичну роль у композиції, але головна його функція полягає у тому, що він створює відповідний емоційний настрій, у такий спосіб втілюючи зміст твору. Ритм виникає завдяки повторенню елементів, коли відчуваються регулярність у співвідношенні вертикального та горизонтального, сильного та слабкого, довгого і короткого і т. д. У зображенні предметів ритм може підкреслити їхню естетичну сторону за допомогою певного порядку елементів. У такий спосіб відкривається краса звичайних буденних предметів, створюються додаткові якості форми, що виражають внутрішній зміст. У ритмічно організованій формі з'являється образ живого світу, як висловився Й. Іттен (2001): «Написане у ритмічному ключі має своєрідну внутрішню динаміку, яка споріднює його із живими формами» А крім того, чергування елементів композиції створює візуальний образ руху, що, у свою чергу, змушує глядача сприймати зображені об'єкти і сюжет також як організовані у часі.

З метою виявлення ролі окремого ритмічного ряду, а саме – колірною, зроблено експеримент: порівняння твору з його чорно-білою репродукцією. У такий спосіб вилучено один із ритмічних рядів – колірний. У результаті стало очевидним, що композиційна побудова може втрачати рівновагу без колірною ритмічного ряду. Відповідно, разом усі ритмічні ряди утворюють візуальну рівновагу. Але окремий ритмічний ряд не обов'язково є візуально

врівноваженим. Отже, твір потребує всіх своїх складових елементів для втілення цілісності форми і смислу, у тому числі колірною ритмічною рядом, без якого може бути втрачено візуальну рівновагу, а отже – і композиційну цілісність твору.

Таким чином виявляється, що, по-перше, площина картини бере участь не тільки у втіленні симетрії, але і в реалізації цілісності композиції, яка є головною характеристикою останньої; по-друге, цілісність визначається також візуальною рівновагою, у втіленні якої беруть участь усі елементи зображення; і по-третє світлотінь і контурний рисунок організуються у ритмічний ряд. Якщо взяти до уваги всі ці особливості, то з такої позиції ритмічна організація постає формою втілення симетрії композиції та всієї картини. Відповідно, живописна картина постає як симетричний об'єкт, тому відношення симетрії та ритму, особливості ритмічного втілення в композиції картини потребують додаткового вивчення.

Ритм є закономірним зв'язком елементів форми композиції та проявляється в усіх аспектах форм зображення (пластично-колірного втілення). Ритм утворюється за допомогою повторюваності й варіативності абрису, розміру, тону, кольору, фактури матеріалів зображених об'єктів та способу накладання шару фарби. Отже, можемо зробити висновок, що ритм існує на всіх рівнях пластично-колірної організації композиції, він будується за допомогою ритмічних рядів, де, як правило, є домінуюча ланка, і вкупі всі ритмічні ряди утворюють рівновагу та втілюють смисл композиційної цілісності. Аналіз творів підтверджує, що чергування геометричних форм у взаємодії з іншими формами зображення утворює ритмічну побудову та сприяє посиленню виразності, виокремленню головного й утворенню супідрядних зв'язків у композиційній цілісності. Експеримент із вилученням колірних ритмічних рядів засвідчив, що візуальна рівновага композиції картини може втрачатися, проте не в усіх випадках. Але оскільки колір невід'ємний від форм, які ритмічно організовані, то колір бере участь у створенні системи ритму композиції, а, відповідно, – і змісту твору

Рекомендована література

1. Аксенов Ю. Г., Левидова М. М. Цвет и линия. - М.: Сов. художник, 1986. - 326 с.
2. Виноградова Г. Малювання з натури. – К.: Рад. школа, 1976. – 118 с.
3. Демченко І. І. Використання інтерактивних технологій навчання при викладанні образотворчого мистецтва у початковій школі // Мистецька освіта у контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку / Тези Міжнародної наукової конференції. – К. – Суми: СумДПУ ім. А. Макаренка, 2004. – С. 244-246.
4. Никанорова Н. П. Наглядное пособие и оборудование для занятий изобразительным искусством. – М.: Педагогика, 1975. – 136 с.
5. Вердіна С.В. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя/ Вердіна С.В., Панченко А.Г. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 111, /1/ с.: іл.. –(Серія «Педагогічні інновації. Майстерня»).
6. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: Словник-довідник /А.М.Пасічний. – Тернопіль, 2003. – 216 с.

Список використаних джерел

1. Боднар, О.Я. (2005). Золотий переріз та неевклідова геометрія в науці та мистецтві. Львів: Українські технології.
2. Горощенко, Г.Т. (1935). Основи композиції.
3. Иттен, Й. (2001). Искусство формы. Мой форкурс в Баухаузе и других школах. Москва: Издатель Д. Аронев.

Ілюстративний матеріал

1. Т. Бойчук. Жінки біля яблуні, 1920-ті. ЖС-455. НХМУ
2. О. Богомазов. Правка пил, 1927. НХМУ
3. М. Беркос. Диканька, 1910. ЖС-1690. НХМУ
4. Й. Будкевич. Голова арабської дівчинки. ЖС-1060. НХМУ
5. К. С. ПетровВодкин. «Мать». 1913 г. Государственная Третьяковская галерея. Москва
6. Ф. Ходлер. «Выступление Йенских студентов в 1813 г.». Фреска. 1908 г. Университет. Йена
7. Феофан Грек. Преображение Господне, 1403 Государственная Третьяковская Галерея
8. Андрей Рублёв. Троица. ок 1410 г.
9. Игры с быком(ритуальный бой с быком). Фреска из Кносского дворца. Крит XVI в. до н. э.
10. Джотто. Поцелуй Иуды. 1303-1305 гг. Фреска в Капелле Скровеньи в Падуе, Италия
11. «Снятие с креста» П. П. Рубенс
12. Ж. Л. Давид «Портрет мадам Рекамье»
13. Эжен Делакруа. Алжирские женщины. 1834 г.

